

Максим ДОВГАНЬ

*магістрант кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*

**ВНЕСОК УКРАЇНСЬКИХ СВЯЩЕНИКІВ У ПОРЯТУНОК ЄВРЕЇВ ПІД
ЧАС ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ**

Тема порятунку євреїв під час Голокосту є однією з найтрагічніших сторінок історії Другої світової війни. Українські священники, зокрема духовенство Української греко-католицької церкви (УГКЦ) і православної церкви, відіграли вагомий роль у захисті переслідуваних. Ризикуючи власним життям, вони організували укриття, видавали підроблені документи, переховували дітей у монастирях і закликали вірян до милосердя. У статті проаналізовано внесок духовенства у боротьбу за порятунок євреїв, зокрема діяльність митрополита Андрея Шептицького та інших священників, які, слідуючи моральним і християнським принципам, протистояли нацистському терору. Українське духовенство під час Другої світової війни виступило важливою силою в порятунку євреїв, які зазнали масових переслідувань і винищення з боку нацистського режиму. Особливу роль у цьому відіграли священники Української греко-католицької церкви (УГКЦ), очолювані митрополитом Андреем Шептицьким.

Митрополит Андрей Шептицький не лише закликав вірян до милосердя, але й сам активно брав участь у рятувальних операціях. У своєму посланні «Не убивай» (1942) він засудив будь-яке вбивство як гріх, закликаючи українців допомагати євреям, попри смертельну загрозу з боку окупантів. За його ініціативою в монастирях УГКЦ переховували сотні єврейських дітей, для яких виготовляли фальшиві документи й забезпечували безпечне укриття.

Діяльність духовенства була не лише моральною, але й організованою. Наприклад, архімандрит Климентій Шептицький координував порятунок євреїв у монастирях студитів, а отець Марко Стек займався виготовленням підроблених документів. Серед врятованих були відомі рабини, зокрема Давид Кахане, який згодом засвідчив, що понад 240 священників УГКЦ брали участь у цій благородній справі.

Інші священники, такі як о. Никанор Дейнега, о. Іван Котів та сестра Моніка Полянська, також активно допомагали, переховуючи євреїв, забезпечуючи їх їжею, одягом і новими ідентичностями. Чимало священників надавали укриття цілим сім'ям, як, наприклад, о. Антон Навольський у Товстому, який приховував єврейських дітей і родини у своєму домі.

Важливу роль відігравала моральна підтримка з боку священників. Вони закликали громади не брати участі в антисемітських акціях, протистояти насильству і допомагати переслідуваним. Священик Антін Извольський із Тернопільщини у своїх проповідях підкреслював необхідність терпимості, що сприяло збереженню людяності в умовах масового терору.

Окрім греко-католицьких священників, у порятунку євреїв брали участь і православні служителі. Їхні зусилля включали укриття євреїв у церковних приміщеннях, видачу підроблених документів і підтримку осіб, які намагалися уникнути переслідувань. Українські священники, зокрема УГКЦ, керувалися моральними принципами християнської етики, засуджуючи вбивства та ненависть. Митрополит Андрей Шептицький у посланнях «Не убий» та «Про милосердя» закликав вірян до захисту євреїв як вияву гуманності.

Церкви та монастирі УГКЦ стали прихистком для переслідуваних євреїв. Завдяки зусиллям Шептицького та монаших орденів були врятовані сотні єврейських дітей, яким видавали фальшиві документи й нові імена.

Священики, такі як о. Климентій Шептицький, о. Никанор Дейнега, о. Антон Навольський, організували укриття, забезпечували євреїв їжею та документами. Їхній особистий авторитет сприяв збереженню життя навіть у найнебезпечніших умовах.

Шептицький відкрито засуджував Голокост, звертаючись до Генріха Гімmlера та Ватикану. Хоча його протести не мали негайного політичного впливу, вони формували міжнародну думку про спротив нацистському терору. Хоча домінуючу роль у порятунку відіграла УГКЦ, православні священики також рятували євреїв, використовуючи свої можливості. Це свідчить про міжконфесійну солідарність у протидії антигуманним злочинам.

Надання допомоги євреям загрожувало смертю. Попри це, українські священики свідомо йшли на ризик, розуміючи значення своїх дій для збереження людських життів.

Проповіді, зокрема митрополита Шептицького, закликали до стриманості під час єврейських погромів, формували толерантність у парафіяльних громадах та створювали атмосферу взаємодопомоги. Діяльність українських священиків засвідчує їх важливу роль у порятунку євреїв, що стало виявом гуманізму та пасивного опору тоталітарним режимам. За свідченнями рабина Давида Кахане, понад 240 священиків УГКЦ брали участь у цій благородній місії.

Цей внесок залишається важливою частиною історичної пам'яті про співіснування українців та євреїв у період катастрофи Другої світової війни.

Діяльність українських священиків під час Другої світової війни стала яскравим прикладом християнського милосердя та гуманізму в умовах жорстоких репресій і масового знищення євреїв. Ризикуючи власним життям, вони рятували сотні людей, надаючи їм укриття, виготовляючи документи та організуючи безпечні маршрути втечі. Особливу роль відіграли представники Української греко-католицької церкви, зокрема митрополит Андрей Шептицький, який через особистий приклад і духовні настанови закликав до протидії нацистському злу. Їхній внесок є не лише проявом особистої мужності, а й свідченням високих моральних стандартів, якими керувалися духовні лідери українського суспільства.

Ця сторінка історії підкреслює важливість міжрелігійної співпраці, людяності та віри у спільні цінності, що здатні об'єднати людей навіть у найскладніші часи. Вчинки українських священиків є взірцем для сучасності, нагадуючи про силу добра, що здатне протистояти злу.

Список використаних джерел

1. Ятищук О. Єврейська громада на Тернопілі. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Тернопіль і Тернопілля в історії та культурі України і світу (від найдавніших часів до сьогодення)» / За заг.ред. проф. І.С.Зуляка. У двох частинах. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В.Гнатюка, 2012. Ч.ІІ. С.177-180.

2. Ятищук О. Функціонування юденратів на Тернопільщині у період німецької окупації. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія* / За заг.ред. проф. І.С.Зуляка. У двох частинах. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В.Гнатюка, 2013. Вип.1. Ч.2.- С.57-62.

3. Ятищук О. Голокост як одна із найбільших трагедій Тернопільщини періоду радянсько-німецької війни. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Тернопіль і Тернопілля в історії та культурі України і світу (від найдавніших часів до сьогодення)» / За заг.ред. проф. І.С.Зуляка. Тернопіль: «Вектор», 2014. С.193-199.

131. Ятищук О. Німецька політика щодо євреїв 1941-1944 рр. на Бережанщині. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія* / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2018. Вип. 1. Ч. 1. С. 72-75.